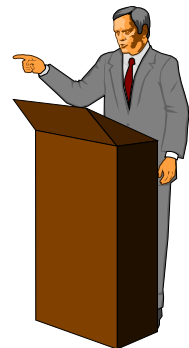

DYLEMATY ETYCZNE WSPÓŁCZESNOŚCI - RÓWNOŚĆ I SOLIDARNOŚĆ

dr Jerzy M. NIEPSUJ

Warszawa/Londyn UKSW/PUNO, 22.02.2009 r.

*Czy jesteśmy ludźmi równymi?
Czy jestem człowiekiem Solidarnym?*

PLAN WYKŁADU

1. **Wprowadzenie – wyjaśnienie i uzasadnienie tematu, nawiązania do poprzednich wykładów.**
2. **Pojęcie równości. Równość jako przedmiot refleksji ludzkiej (w mitologii greckiej, myśli teologicznej, dociekaniach filozoficznych).**
3. **Pojęcie solidarność. Solidarność jako przedmiot refleksji ludzkiej (w mitologii greckiej, myśli teologicznej, dociekaniach filozoficznych).**
4. **Etyka a równość i solidarność. Równość i solidarność jako wartości moralne.**
5. **Egalitaryzm i paradoksy z nim związane.**
6. **Równość i solidarność jako podstawowe dylematy etyczne współczesności.**
7. **Wnioski**

MOTTO

„/.../Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca – nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty – musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa”.

(Jan Paweł II, Redemptor hominis, Encykliki Ojca Świętego..., op. cit., s.25)

MOTTO

„ /.../ Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi w swej godności i swych prawach. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem oraz powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa”.

(Art.1 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10.12.1948 r.)

1. WPROWADZENIE – WYJAŚNIENIE I UZASADNIENIE TEMATU, SFORMUŁOWANIE HIPOTEZY

Moje myślenie o dylematach etycznych współczesności, w tym o równości i solidarności jest oczywiście uwarunkowane doświadczeniem polskim, ale także zagranicznym.

Jest jednak przede wszystkim uwarunkowane moją wizją i rozumieniem człowieka.

Zwrócił nam na to uwagę m.in., wielki filozof brytyjski Dawid **Hume** w słynnej pracy pt. „Traktat o naturze ludzkiej” (Warszawa 1963. T.I., s.5) twierdząc, że „**wszystkie nauki pozostają w pewnym stosunku do natury ludzkiej**”, że „**wszystkie one powracają do niej na tej czy innej drodze**” i, że **wszystkie, „nawet matematyka, filozofia naturalna i religia naturalna w pewnej mierze zależą od nauki o człowieku”**.

WPROWADZENIE – WYJAŚNIENIE I UZASADNIENIE TEMATU, SFORMUŁOWANIE HIPOTEZY

Jeszcze dosadniej myśl tę wyraził Immanuel Kant w pracy pt. „Logika” (A,26) twierdząc, że **pole badania filozofii wyrażają cztery pytania: 1) co mogę wiedzieć? (odpowiedzi na nie udziela metafizyka); 2) co mam czynić? (odpowiedzi na nie udziela nauka o moralności); 3) na co mogę mieć nadzieję? (odpowiedzi udziela religia) i ostatnie, do którego odnoszą się trzy pierwsze 4) czym jest człowiek? (odpowiedzi udziela antropologia).** Zdaniem Kanta wszystkie powyższe pytania zaliczyć jednak można do...antropologii.

Zwróćmy uwagę na pytanie 4 i słowo „czym?”. Kant nie pyta „kim jest człowiek?”, lecz „czym jest człowiek?”

1. WPROWADZENIE – WYJAŚNIENIE I UZASADNIENIE TEMATU, SFORMUŁOWANIE HIPOTEZY (cd.)

Tymczasem, wg Karola Wojtyły i Jana Pawła II, w tradycji realistycznej filozofii arystotelesowsko-tomistycznej **człowiek nie jest tylko „czymś”, ale „kimś”!**

Człowiek, ponieważ został stworzony na obraz Boży, posiada godność osoby.

Jest zdolny poznawać siebie, panować nad sobą, dawać siebie w sposób dobrowolny, tworzyć wspólnotę z innymi osobami oraz przez łaskę jest powołany do przymierza ze swoim Stwórcą.

Tego typu wizje i rozumienia człowieka determinują ogląd dylematów etycznych przed którymi człowiek współczesny stoi. Warunkują także ogląd takich wartości jak równość i solidarność.

LITERATURA PRZEDMIOTU

1. I.M.Bocheński, O równości, w: Dzieła zebrane, tom.5 - Etyka, Philed, Kraków 1995.
2. T.Dobshansky, Różnorodność i równość, Warszawa 1974.
3. Encyklika „Veritatis splendor” Ojca Świętego Jana Pawła II Do wszystkich biskupów Kościoła katolickiego o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła, w: Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II, Wyd. Znak, Kraków 2006.
4. Jan Paweł II, Pamięć i tożsamość, Kraków 2005.
5. Józef Tischner, Homo sovieticus. Etyka solidarności, Warszawa 1992.
6. J.J.Rousseau, Umowa społeczna, Warszawa 2004.
7. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia. W przekładzie z języków oryginalnych. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich. Wyd. Pallottinum, Poznań 2000.

Pytania wprowadzające w problematykę wykładu

Czy ludzie są równi?

Czy ludzie i zwierzęta są sobie równi?

Czy istnieją kategorie „pod”- i/lub „nadludzi?”

Na czym polega równość między ludźmi?

Co konstatujemy jako oczywistość patrząc na dwoje ludzi, wielu ludzi, ludzkość?

Czy ludzie rodzą się nierówni, czy też stają się nierówni?

Jak się nazywa pogląd głoszący, że wszyscy ludzie są równi?

4. Etyka a równość. Filozoficzna geneza problemu równości ludzi

- Co jest źródłem egalitaryzmu w naszym kręgu kulturowym?

I.M.Bocheński twierdzi, że platońska mistyka idei. Wg Platona, obok czy ponad naszym zwykłym światem, w którym bytują przedmioty rzeczywiste, np. gołębie, istnieje jeszcze rodzaj zaświata Idei. Owe Idee to wzorce dla rzeczy światowych – np. w platońskim zaświecie jest idea gołębia, czyli Gołąb w ogóle, którego nasze gołębie są tylko kopiami Idei.

4. Filozoficzna geneza problemu równości ludzi (cd.)

Wg Platona jest w świecie coś, co wprawdzie należy do świata, ale jest bezpośrednio przyporządkowane do Idei, do zaświata. Tym czymś jest **psyche, dusza ludzka**. Przez takie przyporządkowanie do zaświata dusza ludzka jest wyniesiona ponad całą przyrodę. No i skoro wszyscy ludzie posiadają w równym stopniu owo przyporządkowanie do zaświata, to ludzie są pod tym najważniejszym względem równi.

4. Religijna geneza problemu równości ludzi

- W chrześcijaństwie podstawą równości jest obraz Boży w człowieku, synostwo Boskie.
- Z tego religijnego punktu widzenia można mówić z pewnym sensem o równości ludzi, jak i o humanizmie.
- Ze stanowiska wiedzy, nauki, rozumu takie podejście nie jest możliwe.

5. EGALITARYZM I PARADOKSY Z NIM ZWIĄZANE

- **EGALITARYZM** - to pogląd wg którego wszyscy ludzie – niekiedy nawet wszystkie istoty żywe – są równe.
- Bocheński wyróżnia trzy rodzaje egalitaryzmu:
 - **PRAWNICZY** (wszyscy ludzie są równi wobec prawa. Ten e. nie twierdzi poza tym nic, jest regułą rozumowania w prawie. Sędzia powinien wszystkich ludzi sądzić jednakowo);
 - **PSYCHOLOGICZNY** (wszyscy ludzie są równi pod względem psychicznym, tj. pod względem zasadniczych zdolności – Kartezjusz, rozprawa o metodzie);
 - **ETYCZNY** (jest doktryną nakazującą nam wszystkich ludzi na równi kochać).

5. EGALITARYZM I PARADOKSY Z NIM ZWIĄZANE cd.

➤ Paradoks 1.

Obok egalitaryzmu psychologicznego byłby do pomyślenia także egalitaryzm fizyczny – pogląd, zgodnie z którym wszyscy ludzie są równi pod względem cielesnym, fizycznym. Tego typu tw. jest tak absurdalne, że o ile wiem, nikt się do niego nie przyznaje. Natomiast wielu ludzi mocno wierzy w e.psychologiczny. Są zdania, że ludzie są bardzo nierówni pod wzgl. ciała, ale duchowo, pod wzgl. psychicznym, są wszyscy w zasadzie sobie równi.

- I.M.Bocheński egalitaryzm psychologiczny uważa za grubo błąd, za przesadę podobny do zabobonu humanistycznego.
Twierdzi, że ludzie nie są równi pod względem psychicznym. ;
- A, co na ten temat mówi nam nasze osobiste doświadczenie? ;
- Czy w swoim życiu i na podstawie własnych doświadczeń możemy zweryfikować tę tezę?

- Spójrzmy jednak na e. psychologiczny w sposób przedmiotowy. Osądźmy go nie ze stanowiska osobistych przeżyć, ale ogólnie znanych faktów i logiki.
- Co nam mówi rozbiór logiczny?

- **Logika uczy nas, że obok**

- **stosunków (relacji) dwuczłonowych**, jak np. podziwiania (X podziwia Y), zjadania (X zjada ciastko), gdzie dwa takie człony wystarczają

istnieją także

- **stosunki trójczłonowe**, gdzie potrzeba do sensu co najmniej trzech członów

Schemat równości w logice

- Takim właśnie trójczłonowym stosunkiem jest RÓWNOŚĆ.
- Aby ona zaistniała nie wystarczy by były dwa przedmioty – powiedzmy X i Y – ale musi być jeszcze **wzgląd**, pod którym oni są równi.
- Ogólny schemat równości wygląda tak:

A jest równy B pod względem C

Jeśli się owo C opuści (ów trzeci człon) powiedzenie staje się bezsensem. Ów trzeci człon może być oczywiście domyślny.

Dylemat zwolenników egalitaryzmu

- Kiedy zastosujemy powyższy rozbiór logiczny do sprawy równości, widać wyraźnie, że mowa o niej jest zwykle pozbawiona sensu, a to dlatego, że mówiący opuszcza wzgląd, pod którym ludzie mają być równi i nie potrafi powiedzieć o jaki wzgląd mu chodzi.
- Odpowiedzią egalitarystów na powyższe jest wybieg zwany „russoizmem”, od J.J.Rousseau, który wymyślił ten wybieg.

Wybieg russoizmu

- **Russoizm** - nierówności wprowadzają się, ale ich przyczyną są tylko i wyłącznie okoliczności społeczne.
- Tj. wybieg dla zwolenników e. b. wygodny bo:
 - 1) pozwala nie przeczyć oczywistej nierówności ludzi;
 - 2) zwalając ją na społeczeństwo, pozwala dalej domagać się równych praw itd. dla nierównych ludzi;
 - 3) co więcej, logicznie pozwala na pomniejszanie ludzi wybitniejszych, aby oni stali się równi mniejszym indywidualnościom.

Obrona russoizmu

- W russoizmie jest, jak zwykle w tego rodz. skrajnych poglądach, część prawdy.
 - prawdą jest, że dziecko rodziców zamożnych i kulturalnych ma lepsze szanse rozwoju, a więc lepsze szanse zostania lepszym człowiekiem niż dziecko pochodzące ze środowiska biednego i prymitywnego;
 - np. nieprawdopodobna wydajność narodu żydowskiego, który od wieków nie przestaje „produkować” wielkich ludzi.

Krytyka russoizmu

- Jakże można twierdzić, że różnice istniejące między ludźmi mają wszystkie przyczyny społeczne, skoro wiemy z genetyki, że to czym człowiek jest, zawdzięcza w pierwszym rzędzie czynnikom wrodzonym, genetycznym.

6. Równość jako podstawowy dylemat etyczny współczesności.

Przykładowe konteksty i zagrożenia równości:

- równość ras
- równość religii
- równość płci
- równość klas
- równość narodów
- równość homoseksualistów

ANTYRÓWNOŚĆ to:

- nierówność

7. WNIOSKI

- Opinie filozofów na temat etyki, jej przedmiotu i zadań, są – jak na to wskazuje historia tej dyscypliny – podzielone. Jednym z poglądów, bodaj najczęściej spotykanych, jest przekonanie, że zasadniczym powołaniem etyki jest odpowiedzieć na pytanie, jak ze względów moralnych należy postępować. Taki sposób uprawiania etyki nie wszystkich zadawała. Np. Władysława Tatarkiewicza. Według Niego etyka w pierwszym rzędzie powinna udzielić odpowiedzi na pytanie, które przedmioty są dobre, a które złe. To mając przede wszystkim na uwadze można dopiero przystąpić do ustalenia właściwych reguł postępowania.
- Mając powyższe na uwadze:
- Dylemat etyczny współczesnego człowieka w związku z równością i solidarnością polega przede wszystkim na tym, że: **zostaje naruszona właściwa hierarchia wartości w stosunku człowieka do drugiego człowieka, tj.: jedne prawa człowieka wybierane są kosztem drugich (innych), co nie ma sensu.**